

Open frontbrieven, Antwerpen, IJzerwake, 2006, 78 pp., ill., ISBN 90-9021054-7.

In dit boekje worden zeven brieven van de Vlaamse frontbeweging aan de IJzer afgedrukt, plus het Frontlied, alles uit de periode van juli 1917 tot juli 1918. Dit is een bijna letterlijke heruitgave van *De Open Brieven en Vertoogschriften van de Vlaamse Frontbeweging (1917-1918)* door het IJzerbedevaartcomité in 1939. In het woord vooraf wordt gesteld dat dit gebeurt "zonder toevoegingen of weglatingen, zonder interpretaties achteraf", om de lezer zelf een oordeel te laten vellen. De toegevoegde *Inleiding* door Pieter Jan Verstraete heeft tot doel de verontwaardiging van de lezer op te wekken.

De eerste, uitvoerige *Open Brief*, geschreven door Adiel Debeuckelaere en bijgewerkt door enkele vrienden, was gericht "Aan den Koning van België, Albert I", op 11 juli 1917. Hij begon met een hekeling van de achterstelling en vernedering der Vlamingen in het leger, en van de tegenwerking tegen hun bewustwordingsbeweging; die tegenwerking werd als een vervolging aangevoeld. Bij nader ontleden van de tekst, blijkt dat die 'vervolging' vooral bestond uit de veroordeling van het activisme, eerst door de pers en dan door besluitwetten "die nogmaals tegen ons ingaan". De propagandavoorstellingen waarmee de bezetter het activisme had uitgelokt, werden door de auteurs voor waar aangenomen (zie bijzonder op de pagina's 22 en 23). "De Vlamingen hebben de Vlaamse Hogeschool aangenomen, zij hebben wel gedaan." In de gewraakte besluitwetten had de Belgische regering in Le Havre op 13 april zware straffen aangekondigd voor degenen die hun medewerking zouden verlenen aan de bezetter bij

diens doorvoering van een 'bestuurlijk scheiding' om België te ontwrichten.

"We willen een Vlaams leger naast een Waals; we willen een Vlaams bestuur in Vlaanderen ... Van de Duitsers zouden we het zeker niet afvragen, maar kunnen we de daad niet goedkeuren van hen die bestuurlijke scheiding gingen te Berlijn halen, toch willen we geen personen veroordelen... We willen de uitdrukkelijke, geschrevene, plechtige belofte dat ons volle gelijkheid, volle recht wordt gegeven onmiddellijk na de oorlog; we willen dat dadelijk die vervolgingen ophouden, dat we onze mening vrij mogen uitspreken, dat we niet meer op haat of tegenkanting maar op steun van de regering, pers en overheid kunnen rekenen... Uit naam van het Vlaams leger, dat op ons steunt en naar onze stem hoort, dat enkel op een wachtwoord wacht, komen wij, Vlaamse ontwikkelden, die met hen meelevende en meevoelende, U ons en hun woord aanbrenge."

Dit was een heel zelfbewuste tekst. De Vlaamse soldaten, zo stond in de brief, "wisten dat ze na de oorlog het meest in 's lands belangen zouden mogen meespreken omdat ze er het meest voor offerden, ze wisten dat ze op hun vertegenwoordigers niet konden rekenen en zelf de oplossing... moesten zoeken." – Al in de herfst van 1916, nadat de regering publiek geweigerd had te beloven dat ze na de oorlog de vernederlandsing van de Gentse rijksuniversiteit zou voorstaan, hadden de fronters, "wij, Vlaamse ontwikkelden", beslist met een eigen oud-strijderspartij "het meest in 's lands belangen mee te spreken". Na de Februari-revolutie in Rusland en de miterijen die het Franse leger in mei en juni 1917 verlamden, voelden ze zich sterk genoeg om te dreigen dat het Vlaamse leger enkel op hun woord wachtte om ook in beweging te komen.

Deze ruim verspreide *Open Brief* lokte onmiddellijk een ware vervolging van de frontbeweging uit. Daarop reageerde Cyriel Verschaeve in augustus 1917 met een tweede, korte oproep aan de koning om recht te verschaffen.

“Wij hadden op een antwoord gehoopt en het is niet gekomen... In plaats van een antwoord is een reeks straffen gekomen.” Verschaeve was ook in september-oktober de auteur van brieven aan kardinaal Mercier, aan de paus (deze laatste hier niet opgenomen) en aan de geallieerde grote mogendheden, waarin het Vlaamse volksrecht bepleit werd als rechtvaardiging van de vernederlandsing van de universiteit en de bestuurlijke scheiding, die de bezetter had doorgevoerd. Aan Mercier schreef Verschaeve dat die brieven uitgingen van *“de tweehonderd Vlaamse intellectuelen die op het front (in enge zin genomen) strijden”*, en met wie de priesters en geestelijken het eens waren (p. 40). Verschaeve zou andere geschriften laten verspreiden onder de militairen, waarin hij verder ging dan het gros van de frontbeweging, en die niet werden opgenomen in deze bundel.

In oktober-november 1917 verscheen, met een veel geringere verspreiding dan de eerste *Open Brief*, opnieuw een uitgebreide tekst namens *“De Vlamingen der Voorlinie”*. Dit brochuurkje, getiteld *Vlaanderen Dageraad aan de IJzer*, was opgesteld door Filip De Pillecyn en vooral door Hendrik Borginon, zoals die achteraf verklaarde. Het was een meer systematisch en beredeneerd stuk dan de emotionele, tamelijk verwarde hartekreet van Debeuckelaere. Het ging uit van de etnische gegevenheid van het Vlaamse volk, dat recht had op zelfbestuur binnen België. In een historisch overzicht werd aangegeven hoe de fronters tot dat inzicht gekomen waren (pp. 48-50). *“De grieven, noodzakelijke uitlopers van ons legerstelsel”* vormden slechts de aanzet tot hun bewustwording. Het was *De Vlaamsche Stem* in Holland die de zelfbestuurs-idee geponeerd had, *“eerlijke Vlamingen”* aan wie de fronters dankbaar huldebrachten. (In feite was die krant met Duits geld opgekocht door de pangermanistische Nederlander F.C. Gerretson, de ‘vertrouwensman’ van de Duitse legatie in Den Haag, die de eis van zelfbestuur

dan aan de redactie had opgedrongen.)¹ De auteurs beschreven hoe de fronters daarna, gelukkig maar, van de grievenkwestie geleidelijk op het principiële terrein gekomen waren en het *“onding”* van de vaderlandse godsvrede verworpen hadden, al hadden ze toen nog geen vastomlijnd programma. *“Intussen waren er in het bezet gebied zaken gebeurd die van doorslaande invloed zouden blijken. De vervlaamsing van Gent was door rechtschappen en onverdenkbare Vlaamse voormannen aangenomen.”*

De auteurs argumenteerden dan dat federalisme, tweeledigheid van de instellingen op basis van de tweeledigheid van de bevolking, *“de Belgische staat moet sterker en hechter maken”*. Gedaan met *“t bedrog der taalwet”* en de tweetaligheid. De groep van het weekblad *Vrij België* en het Vlaams-Belgisch Verbond in Nederland (Frans Van Cauwelaert en Julius Hoste jr.) koesterde nog illusies en een neiging tot halve maatregelen, waarvan ze wel zou genezen. Niet alleen de vernederlandsing van de bezetter (zijn ‘bestuurlijke scheiding’ blijkbaar; L.W.) zou alleen Vlaanderen te oordelen hebben. Onder meer met de Raad van Vlaanderen (die openlijk landverraad gepleegd had door Duitse inmenging te vragen; L.W.) wezen de auteurs solidariteit af, maar tegelijk betoogden ze met klem *“en legden hier de plechtige verklaring af”* dat ze niet zouden dulden dat beproefde, integere flaminganten zouden worden gestraft of dat er zelfs maar misprijzend over hen zou gesproken worden. (Dat hield ook in dat vooroorlogse flaminganten die in de Raad of erbuiten collaboreerden, daarmee konden voortgaan; L.W.) *“De Vlamingen dervoorlinie”*,

1. L. Wils, *Frans Van Cauwelaert en de barst in België 1910-1919*, Antwerpen-Baarn, 2000, pp. 149-165.

zoals de brochure ondertekend werd, riepen de ministers Helleputte en Van de Vyvere op om de regering te verlaten. Ze verwierpen beslist alle politieke, militaire of economische bondgenootschappen voor de naoorlog, klaagden de *“onzinnige veldtocht van verdachtmaking”* tegen Holland aan, lieten verstaan dat ze hun strijd boven de katholieke partijpolitiek zouden verheffen, en besloten dat ze zich niet meer door *“trapsgewijze hervormingen en dergelijk konkelfoes”* van hun nieuw verworven inzichten zouden laten afleiden.

In de hier besproken bundel werden nog vier kortere teksten uit 1918 opgenomen: een *Open Brief aan Generaal Bernheim*; het strooibiljet *Vlaamsche Soldaten* van 18 februari naar aanleiding van het proces tegen de fronters Lode De Boninge en Frans Van der Linden; het *Frontlied*, gedicht door Jozef Simons; en het strooibiljet *Vlaamsche Soldaten* van 11 juli 1918. Opvallend in deze teksten is het openlijk dreigen met geweld. De fronters waren ervan overtuigd dat ze bij het einde van de oorlog, met de wapens in de hand, hun eisen zouden kunnen opleggen: *“Zelfbestuur, behoud der Vlaamse Hogeschool te Gent, Vlaamse regimenten... Wij vormden een macht, een reuzenmacht... Voor deze reuzenmacht moet eerlang alles wijken.”* De regering zouden ze *“als vuige honden aan de deur schoppen”*, heette het in de laatste tekst. Daniël Vanacker, wiens uitstekend boek over de frontbeweging te weinig werd gebruikt door de uitgevers van deze brochure, meent dat de stijl van deze tekst doet denken aan Cyriel Verschaeve.² Hoe moeten we de frontbeweging en haar resultaten beoordelen? Op 28 september 1916

2. D. Vanacker, *De Frontbeweging. De Vlaamse strijd aan de IJzer*, Koksijde, 2000, p. 365, noot 584. De *Brief aan de Verbondene Grootmachten* wordt in de hier besproken bundel ten onrechte gedateerd in december 1917, terwijl ernaar werd verwezen in de brief aan Mercier die al van september zou dateren.

schreef Filip De Pillecyn aan Frans Van Cauwelaert: *“Ik heb hier de idee kunnen doen ingang vinden dat we op het front de innigste voeling moeten bewaren onder mekaar, onder alle flaminganten die na de oorlog leidend kunnen optreden.”* Want men *“kan toch geen ogenblik twijfelen dat na deze oorlog een geweldige stroming mogelijk is, waarvan wij meester zijn als wij willen.”* Nog voor het einde van dat jaar werd er beslist tot de vorming van een oudstrijderspartij die de naoorlogse Vlaamse beweging zou leiden, en op Nieuwjaarsdag 1917 liet Jef Rombouts aan Van Cauwelaert horen dat die zich dan aan haar tucht zou moeten onderwerpen. Van Cauwelaert zelf verhoopde sinds de zomervan 1915 veel van de groeiende bewustwording onder de militairen, en hield die aan de activisten voor om te bewijzen dat hun ‘wanhoopspolitiek’ niet alleen rampzalig, maar ook ongegrond was.

Doordat de frontbeweging de activistische toer opging, ontnam ze zichzelf het gezag waarop zij en Van Cauwelaert gerekend hadden. Vooral werd ze gediscredeerd door het sturen van een gezant naar de Duitsers en naar sommige activisten, en door de totale collaboratie waarin die gezant, Jules Charpentier, en zijn metgezellen dan vervielen in de lente en de zomer van 1918. Op 24 september 1918 typeerde Camille Huysmans de fronters, in een brief aan Pieter Geyl, als *“Onderpastoors. Onderwijzers. Studenten. Jeugdelijk romantisme. Filologische dorpspolitiek. Revolutie in een wijwatervat. En in de grond van hun ziel, ook vrees voor de Franse democratie... De dag dat het Belgische IJzerleger te Brussel terugkomt, blijft er van al die rommel niets over. Het activisme staat buiten de werkelijkheid.”*³ Op het proces tegen Adiel Debeuckelaere, in augustus 1922, ontkende die dat er een frontleiding bestaan had, en kwam een

3. P. van Hees & A.W. Willemsen (samenstellers), *Geyl en Vlaanderen: Brieven en notities deel III*, Antwerpen-Utrecht, 1973.

eindeloze rij getuigen onder ede verklaren dat ze niets wisten van een 'organisatie' aan het front. Debeuckelaere werd vrijgesproken.⁴ De naoorlogse weigering van Albert I en de door hem gekozen regeringen, om rechtsge-
lijkheid te scheppen tussen Vlaanderen en Wallonië, liet een groei toe van het Vlaams-
nationalisme dat zich veel meer zou beroe-
pen op de frontbeweging dan op het acti-
visme. [Lode Wils]

4. L. Wils, *Frans Van Cauwelaert afgewezen door Koning Albert I. Een tijdbom onder België*, Antwerpen-Amsterdam, 2003, pp. 120-122.